

Lesmateriaal Tand des Tijds - Tim Natens

(powerpoint in bijlage)

FOTO © BART GRIETENS

INTRO

Jullie komen kijken naar de voorstelling van Tim Natens; Tand des Tijds. Deze voorstelling neemt je mee naar een geschiedenis die voor België enorm belangrijk is. Als voorbereiding op de voorstelling staan we dus even stil bij de grote lijnen in de kolonisatie van Congo.

Wie weet waar Congo ligt?

Congo is een van de grootste landen van Afrika, en is 80 keer zo groot als België. Het land heeft enorme voorraden aan koper, kobalt, goud, diamanten en coltan (belangrijk voor smartphones), waardoor op papier Congo een van de rijkste landen ter wereld zou moeten zijn. De levensstandaard bewijst helaas iets anders. De geschiedenis van Congo toont aan dat de aanwezigheid van **grondstoffen** de grootste zegen zijn voor een land, maar tegelijk ook de grootste vloek.

Congo heeft meer dan 200 etnische groepen en talen. De meest gesproken taal is Lingala, vooral in muziek en media, maar ook Swahili, Kikongo en Tshiluba zijn belangrijke nationale talen (naast Frans als officiële taal). Deze diepgewortelde **etnische diversiteit** is essentieel om Congo te begrijpen, omdat ze de sociale en culturele structuren bepaalt. De koloniale verdeel-en-heerspolitiek heeft de spanningen versterkt, waardoor de huidige politieke machtsstrijd nog steeds vaak etnisch gekleurd is.

De Belgische kolonisatie van Congo

Leopold II

- 1830: Ontstaan België
- 1835: Leopold II wordt geboren
- Leopold II wou België op de kaart zetten, had veel ambitie voor België
- Belang kolonialisme voor economisch gewin en competitie tussen Europese landen.
- Context: Belle Epoque/ fin du siècle > veel welvaart in Europa, er wordt gebouwd, spoorwegen, uitvindingen, industriële revolutie > veel toerisme, bvb in Oostende > veel geld = tijd voor kunst en cultuur > Art Nouveau

Welke gebouwen zijn er nu in België die in de periode van Leopold II gebouwd waren?

- 1884: conferentie van Berlijn > the scramble for Africa > Europese mogendheden verdeelden Afrika onder elkaar, vaak zonder rekening te houden met de bestaande volkeren en grenzen
- Leopold II eigent zich een gigantisch gebied in Centraal-Afrika toe, dat tot dan toe bestond uit verschillende onafhankelijke koninkrijken en volkeren, zoals het Koninkrijk Kongo en het Luba- en Lunda-rijk. Koning Leopold II doopte het gebied in 1885 officieel tot de Congo-Vrijstaat (*État Indépendant du Congo* in het Frans).

Fase I: Congo-Vrijstaat

- Persoonlijk eigendom van Leopold II, maar zelf heeft hij er nooit voet aan grond gezet
- Zogezegd om slavernij af te schaffen en de levens van de inheemse bevolking te verbeteren...
- Rubber en ivoor > dwangarbeid (tussen 5 en 10 miljoen slachtoffers) > bevolkingsgroei nam dramatisch af
- Internationale kritiek > Leopold II werd verplicht om zijn privébezit over te leveren aan België

Fase II: Belgisch Congo

- 1908: België neemt de kolonie over om te investeren in onderwijs, gezondheidszorg, infrastructuur
- Heel lange periode, met twee wereldoorlogen waarin Congolese soldaten verplicht meevochten
- Veel Belgen verhuisden naar Congo om er te werken of carrière te maken; het land werd als het ware een overzees verlengstuk van België
- Het koloniale systeem in Congo werd gebouwd op het idee dat Europeanen beter waren dan Afrikanen. Men dacht dat zij slimmer, beschaafder en verder ontwikkeld waren. Die racistische overtuiging gaf Europeanen het gevoel dat ze het recht hadden om Congo te besturen en de bevolking te 'beschaven'.
- In werkelijkheid leidde dat tot discriminatie, onderdrukking en uitbuiting van Congolezen. Hun kennis en cultuur werden genegeerd, en ze kregen veel minder rechten dan de Belgen in Congo. Er gold een apartheidssysteem

waarbij Belgen en Congolezen strikt gescheiden leefden — Congolezen mochten bijvoorbeeld niet in dezelfde cafés, scholen of ziekenhuizen komen.

Fase III: Onafhankelijkheid > Republiek Congo

- Na WWII: dekolonisering
- 1958: Expo 58
- 1958: Ontstaan MNC Mouvement National Congolais (nationalistische beweging van Lumumba)
- Hoewel België lang deed alsof Congo "nog niet klaar was", kwamen er in 1959 zware protesten en rellen in Leopoldstad. De Belgische regering schrok van het geweld en besloot verrassend snel om Congo onafhankelijk te maken.
- Koning Boudewijn stuurt aan op onafhankelijkheid > overgangsfase
- 1960: rondetafelgesprek (Congolese delegatie eensgezind)
- 30 juni 1960: Onafhankelijkheid, Lumumba = premier, Kasavubu = president > REPUBLIEK CONGO

Wie was Patrice Lumumba?

- Geboren in 1925
- In Afrika nog steeds geëerd als nationale held, 17 januari is een vrije dag in Congo
- Lumumba sloot zich aan bij de jonge évolués, die een betere sociale status nastreefden en keken naar ontwikkelingen elders in de wereld, zoals de onafhankelijkheidsstrijd in diverse koloniën over de wereld
- Ging zich gaan toeleggen op journalistiek. Schreef een boek over het standpunt van de Congolezen over kolonisatie, waarin hij een voortgezette samenwerking met België van belang vond
- In 1955 werd Lumumba een van de 200 Congolezen (van de 13 miljoen) met een *Carte d'Immatriculation*. Dit was een geste vanwege de Belgische administratie voor "geëvolueerde" inlanders, als bewijs van goed burgerlijk en beschaafd gedrag, maar die eigenlijk niets veranderde aan de sociale en politieke ongelijkheid.

- In 1956 werd hij gearresteerd (zou geknoeid hebben met geld) en belandde 2 jaar in de gevangenis.
- In de gevangenis las hij veel > raakte hij geïnspireerd door het idee van onafhankelijkheid
- Werde nog populairder, en het symbool van de Belgische onderdrukking
- 1958: Ontstaan MNC Mouvement National Congolais (nationalistische beweging van Lumumba)
- In december 1959: MNC en Lumumba wonnen de verkiezingen > maar Lumumba opnieuw gearresteerd, voor het verspreiden van politieke pamfletten
- Vernedering dat hij 'slechts' premier werd > spanningen Kasavubu en Lumumba
- Niet enkel hun visies op de toekomst van Congo waren te verschillend, maar ook hun karakters waren dat: Kasavubu was een rustige en bedachtzame *leraar* met een zelfbeheerste uitstraling tegen de leidende *volkstriebun* Lumumba, die precies wist wat hij wilde en daar medestanders bij zocht.
- Onafhankelijkheidsceremonie > Speech Boudewijn > onverwachte speech Lumumba (= zijn doodsvonnis)

Fase 4: Congocrisis

- Veel onrust tijdens het premierschap van Lumumba
- 5 juli 1960: Force Publique muiterijen
- 10 juli 1960: Belgische militaire interventie
- 11 juli 1960: Katanga scheurt zich af onder Moïse Tjsombe, daarna ook Kasai (diamant)
- 14 sept 1960: Mobutu pleegt staatsgreep met de hulp van Kasavubu. Lumumba onder huisarrest, uiteindelijk ook gearresteerd. Hij stond terecht omdat hij het leger zou hebben opgehitst voor rebellie en andere misdaden.
- VN wou een eerlijk proces voor Lumumba
- SU beschuldigde het Westen en de VN van de aanhouding van Lumumba en eisten zijn vrijlating.

- Proxy war van Koude Oorlog (Lumumba = communist volgens Westen, omdat hij de hulp vroeg van SU). Duidelijk dat het een westen-oosten conflict was, en het Westen wou Mobutu aan de macht zien, niet Lumumba
- 1965: Mobutu wordt president van Zaïre

Moord op Lumumba

- 17 januari 1961: Lumumba wordt overgebracht naar een andere gevangenis. (samen met Mpolo en Okito) gefusilleerd. Onder het bevel van Munongo (leider van het afgescheurde Katanga, met Belgische steun)
- In de nacht van 22 op 23 januari 1961 doet Gerard Soete het lichaam verdwijnen. Lost op in 2001 zwavelzuur. (terug opgraven, in stukken zagen, vlees scheiden van bot, vlees oplossen, bot versplinteren en verbranden)
- Soete hield tand bij
- 10 februari: bekendmaking ==> internationaal protest
- Rol België, CIA!!

Gerard Soete

- geboren in 1920 in Pittem
- 1946-1972: Hoofddcommissaris bij de koloniale politie te Elisabethstad (nu Lubumbashi)
- schrijver (onder pseudoniem Geert Van Puthem) collegeleraar
- Gezin met drie dochters. Een ervan stierf op 17-jarige leeftijd in zijn armen. Ze had zelfmoord gepleegd. Een andere stierf toen ze 18 maanden oud was.
- 1999: gaf zijn rol in het opruimen van het lijk toe tijdens een interview voor het boek *De moord op Lumumba* van Ludo De Witte, en verklaarde geen spijt te hebben
- stierf in 2000 in Brugge

De voorstelling

(voor reflectie na de voorstelling)

- Genre/spelvorm: Waargebeurd verhaal, maar Soete speelt voortdurend met fictie en werkelijkheid (hij was zelf schrijver en hield van verhalen).

- Twee personages centraal: Patrice Lumumba en Gerard Soete.
- Soete haat Lumumba: Hij voelt zijn aanwezigheid nog steeds in de ruimte, alsof Lumumba hem achtervolgt.
- Taalgebruik: Soete slaat soms over in het Frans, uit frustratie of verzet.
- Vagevuur: Soete bevindt zich in een soort vagevuur en spreekt zich uit tegenover het publiek, alsof hij zich verantwoordt.
- Geen schuldbesef: Soete voelt zich niet schuldig, integendeel: hij gelooft dat hij het juiste heeft gedaan.
- Over Lumumba: Hij noemt Lumumba "une crapule" en was ervan overtuigd dat diens leiderschap slecht zou zijn voor Congo.
- Koloniale overtuiging: Soete gelooft dat Congo nog niet klaar was voor eigen leiders en dat de Belgen nodig waren.
- Het idee moest verdwijnen: Niet alleen het lichaam van Lumumba moest verdwijnen, maar ook het idee dat hij vertegenwoordigde. Geen graf = geen pelgrimsoord.
- Tandem: Soete speelt voortdurend met het idee dat hij Lumumba's tanden heeft. Hij presenteert het als een goocheltruc: "Stel dat dit nu eens zijn tand was..." In 2022 zijn tanden teruggegeven aan Congo, maar er is geen DNA-onderzoek op gedaan — de echtheid blijft onzeker.
- Slot: Soete wordt boos en vraagt zich af wie nu écht verantwoordelijk is: Munongo (minister in Katanga)? Koning Boudewijn? Premier Gaston Eyskens?

Decor

- Op het begin wordt hij ondersteboven getakeld > alsof hij in de hel/ het vagevuur getakeld wordt
- Grote glazen bakken > een met gas en een met vloeistof > verwijst naar de oplossing met zwavelzuur > beeld manneke pis wordt gemaakt
- Tandentoon > rond het idee van 'België zit er nog steeds op' > neokolonialisme